Rudolf Steiner

ŞTIINŢA SPIRITUALĂ ŞI PROBLEMA SOCIALĂ

GA 34

Articol publicat în revista *Lucifer-Gnosis*, octombrie 1905 (Nr. 30), 1906 (Nr. 32)

Titlul original:
Geisteswissenschaft und soziale Frage

Traducător: Lucian Mihai Popescu
Lector: Andrea Dumitrescu

©2009 BIBLIOTECA ANTROPOSOFICĂ pentru prezenta traducere în limba română

Cine observă astăzi cu ochii deschişi lumea din jurul său vede pretutindeni ridicându-se cu putere ceea ce se numeşte „problema socială". Cei ce iau viaţa în serios trebuie să-şi formeze într-un fel sau altul gânduri asupra lucrurilor legate de această problemă. Şi trebuie să pară firesc ca un astfel de mod de reprezentare care şi-a luat ca sarcină cele mai înalte idealuri ale omenirii, să fie necesar să dobândească un anumit raport cu cerinţele sociale. Modul de reprezentare spiritual ştiinţific îşi propune să fie pentru timpul prezent un astfel de mod de reprezentare. Prin urmare este cu totul firesc să ne întrebăm asupra acestui raport.

La început ştiinţa spirituală poate face impresia că nu ar avea nimic special de spus în această direcţie. Ca trăsătură proeminentă a ei, i se va recunoaşte înainte de toate interiorizarea vieţii sufleteşti şi trezirea privirii pentru o lume spirituală. Chiar şi cei puţin familiarizaţi cu ideile răspândite de vorbitorii şi scriitorii de orientare spiritual-ştiinţifică vor putea, printr-o considerare nepărtinitoare, să recunoască această aspiraţie. Mai dificil este însă de observat faptul că această aspiraţie are în prezent o importanţă *practică*. Şi mai cu seamă nu este uşor de înţeles legătura cu problemele sociale. Unii vor întreba cu ce poate ajuta dificultăţilor din viaţa socială o învăţătură ce se preocupă de lucruri ca „reîntrupare", „karma", „lumea suprasensibilă", „apariţia omului" etc.? O astfel de orientare a gândirii pare să se înalţe printre nori, departe de orice realitate, în vreme ce astăzi este imperios necesar pentru fiecare persoană să îşi concentreze întreaga gândire pentru a face faţă problemelor pe care i le ridică realitatea pământească.

Să amintim aici două dintre opiniile referitoare la ştiinţa spirituală care în prezent apar în mod necesar. Una este aceea care vede ştiinţa spirituală ca o expresie a unei fantezii nestăpânite. Este cu totul firesc să existe o astfel de părere. Şi omul care se străduieşte în direcţia spiritual ştiinţifică trebuie să fie ultimul pentru care această părere să fie ceva de neînţeles. Orice conversaţie ce are loc în preajma lui, tot ceea ce se petrece în jurul său şi le produce plăcere şi amuzament celorlalţi, toate acestea îi pot indica faptul că în primul rând el foloseşte un limbaj care multora li se pare nebunesc. La această înţelegere a ambianţei sale el trebuie negreşit să adauge certitudinea absolută că se află pe drumul corect. Altfel nu va putea rămâne ferm pe picioarele sale atunci când îşi va da seama de conflictul ce se desfăşoară între reprezentările sale şi cele ale atât de multor oameni care fac parte din cei instruiţi şi gânditori. Dacă are certitudinea reală, dacă cunoaşte adevărul şi forţa concepţiilor sale, atunci el îşi va spune: eu ştiu foarte bine că în prezent pot fi considerat un fantast şi înţeleg şi de ce anume se întâmplă aşa; însă chiar dacă este batjocorit şi dispreţuit, adevărul trebuie să acţioneze mai departe şi efectul său nu depinde de părerile pe care oamenii le au despre el, ci de temeinicia fundamentării sale.

Cealaltă opinie cu care este întâmpinată ştiinţa spirituală, consideră că ideile acesteia sunt foarte frumoase şi satisfăcătoare, însă ele pot avea o valoare numai pentru viaţa lăuntrică sufletească, nu şi pe tărâmul vieţii practice. Chiar cei care caută hrana spiritual-ştiinţifică pentru potolirea nevoilor lor spirituale, pot fi mult prea uşor ispitiţi să-şi spună: Da, însă această lume de gânduri nu ne poate lămuri cum să venim de hac nevoilor sociale, mizeriei materiale. – Tocmai această opinie se bazează însă pe o totală lipsă de recunoaştere a adevăratei realităţi a vieţii şi, înainte de toate, pe o lipsă de înţelegere referitoare la roadele modului de reprezentare spiritual-ştiinţific.

Întrebarea care se pune aproape în exclusivitate este: ce ne învaţă ştiinţa spirituală? Cum pot fi dovedite afirmaţiile sale? Şi se caută apoi roadele în sentimentul de satisfacţie care se poate obţine din aceste învăţături. Desigur, acest lucru este deopotrivă firesc şi posibil. Într-adevăr, este necesar ca în primul rând să fie dobândit un sentiment pentru adevărul afirmaţiilor de care cineva se preocupă. *Adevăratul* rod al ştiinţei spirituale nu trebuie însă căutat înlăuntru. Acest rod se arată cu adevărat abia atunci când omul cu convingeri spiritual-ştiinţifice abordează sarcinile vieţii practice. Ceea ce contează este dacă ştiinţa spirituală îl ajută cumva pe acest om să abordeze cu înţelegere aceste probleme şi să caute cu pricepere mijloacele şi calea soluţionării lor. Cine vrea să acţioneze în viaţă, trebuie mai întâi să cunoască viaţa. Într-aceasta constă punctul esenţial al problemei. Câtă vreme rămânem să ne întrebăm: ce ne *învaţă* ştiinţa spirituală, această învăţătură poate părea prea „înaltă" pentru viaţa practică. Dacă însă cineva îşi îndreptă privirea spre educaţia pe care gândirea şi simţirea o primesc prin această învăţătură, atunci va înceta să mai facă asemenea obiecţii. Oricât de ciudat poate părea unei gândiri superficiale, următorul lucru este însă adevărat: gândirea spiritual ştiinţifică ce pluteşte în aparenţă printre nori formează privirea pentru o abordare justă a vieţii de toate zilele. Ştiinţa spirituală ascute înţelegerea pentru necesităţile sociale tocmai prin faptul că îndreaptă mai întâi spiritul spre înălţimile luminoase ale suprasensibilului. Pe cât de contradictoriu, pe atât de adevărat este acest lucru.

Să arătăm cu ajutorul unui exemplu ce am intenţionat să spunem. Recent a apărut o carte neobişnuit de interesantă: „Als Arbeiter in Amerika" („Ca muncitor în America") (Berlin K. Siegismund). Autor este consilierul guvernamental Kolb, care s-a angajat să petreacă mai multe luni ca muncitor obişnuit în America. Prin aceasta el şi-a însuşit o judecată despre oameni şi viaţă, pe care este evident că cineva ar putea-o dobândi la fel de puţin atât în urma educaţiei prin care devine consilier guvernamental, cât şi prin experienţele pe care le-ar putea

aduna în acest post sau în orice altă poziţie pe care o ocupă înainte de a deveni consilier guvernamental. El s-a aflat aşadar ani de zile într-o funcţie cu o răspundere relativ considerabilă, însă abia după ce a părăsit-o şi pentru o perioadă scurtă – a trăit într-o ţară îndepărtată, a cunoscut viaţa într-un fel care l-a determinat să noteze în cartea sa următoarea frază, demnă de luat în seamă: „De câte ori nu m-am întrebat înainte, cu indignare morală, atunci când vedeam un om sănătos cerşind: de ce nu munceşte golanul ăsta? Acum ştiam. *În teorie lucrurile se văd cu totul altfel decât sunt în practică şi de la birou se poate lucra foarte confortabil chiar cu cele mai neplăcute noţiuni de economie politică*". Să nu dăm naştere aici la vreo neînţelegere. Aducem toată recunoştinţa omului care s-a învins pe sine şi a ieşit din situaţia sa de viaţă confortabilă, pentru a merge să muncească din greu într-o fabrică de bere sau de biciclete. În primul rând să subliniem cât mai mult posibil înalta preţuire pe care o acordăm acestei fapte, pentru a evita impresia că l-am supune pe acest om unei critici dispreţuitoare. Însă pentru orice om care *vrea* să vadă acest lucru, este absolut limpede că toată educaţia, toată ştiinţa prin care a trecut, nu i-a dat nici o judecată asupra vieţii. Să încercăm să vedem *ce anume* se recunoaşte prin aceasta: Cineva poate învăţa tot ceea ce îl califică în prezent pentru a ocupa o funcţie relativ superioara şi în acelaşi timp să stea cu totul departe de viaţa asupra căreia trebuie să acţioneze. Acest lucru nu este însă similar cu situaţia în care un om a fost instruit într-o şcoală ca să construiască poduri şi apoi, când este pus în faţa sarcinii de a construi un pod, nu înţelege de loc ce are de făcut? *Totuşi nu*: lucrurile *nu* stau chiar aşa. Celui ce s-a pregătit prost în vederea construirii de poduri, îi vor ieşi la iveală lipsurile imediat ce intră în viaţa practică. El se va dovedi a fi un cârpaci şi va fi dat afară peste tot. Însă lipsurile celui ce este prost pregătit pentru a acţiona în viaţa socială nu ies la iveală aşa de repede. Podurile prost construite se prăbuşesc. Şi celui prejudiciat îi este atunci limpede faptul că cel ce a construit podul a fost un cârpaci. Însă cârpeala din activitatea socială iese la iveală numai prin suferinţa oamenilor implicaţi în aceasta. Însă nu există un ochi care să poată vedea aşa de uşor legătura acestei suferinţe cu cârpeala făcută, aşa cum se vede legătura dintre prăbuşirea podului şi incapacitatea constructorului. – „Bine", va spune cineva, „însă ce legătură au toate acestea cu ştiinţa spirituală? Crede cumva cel cu convingeri spiritual-ştiinţifice că aceste învăţături i-ar fi adus consilierului guvernamental Kolb o mai bună înţelegere a vieţii? La ce i-ar fi folosit acestuia dacă ar fi ştiut ceva despre «reîntrupare», «Karma» şi toate «lumile suprasensibile»? Nimeni nu va vrea totuşi să afirme că ideile despre sisteme planetare şi lumi superioare l-ar fi ferit pe respectivul consilier guvernamental ca într-o zi să fie nevoit să-şi mărturisească faptul că «de la birou se poate lucra foarte confortabil cu cele mai neplăcute noţiuni de economie politică»". Omul care a ajuns la convingeri spiritual-ştiinţifice poate atunci într-adevăr să răspundă, aşa cum a făcut-o Lessing într-o anumită situaţie: „*Eu sunt acest «nimeni», o afirm deschis*". Numai că acest lucru nu trebuie înţeles ca şi cum cineva poate acţiona just din punct de vedere social cu învăţătura despre „reîntrupare" sau cu ştiinţa despre „karma". Acesta ar fi un lucru naiv, firesţe. Este evident că lucrurile nu stau în sensul că cei ce sunt destinaţi să devină consilieri guvernamentali, în loc să fie trimişi la Universitate la Schmoller, Wagner sau Brentano, să fie îndreptaţi spre „Doctrina secretă" a lui Blavatsky. Aici este vorba de următorul lucru: o teorie de economie politică ce provine de la un om cu convingeri spiritual-ştiinţifice va fi una care-i permite sa lucreze bine cu ea la birou, dar care în viaţa reală dă greş? Şi tocmai un astfel de lucru nu trebuie ea să fie. *Când* nu rezistă o teorie în faţa vieţii? Atunci când ea este produsă de o gândire care nu este educată pentru viaţă. Însă principiile ştiinţei spirituale sunt legile reale ale vieţii, aşa cum principiile electricităţii sunt legile unei fabrici de aparate electrice. Cine vrea să echipeze o astfel de fabrică, trebuie să-şi însuşească mai întâi principiile electricităţii. Şi cine vrea să producă efecte în viaţă, acela trebuie să se familiarizeze cu legile vieţii. Pe cât de îndepărtate de viaţă par învăţăturile ştiinţei spirituale, pe atât de apropiate sunt ele în realitate. Privirii superficiale ele îi par străine de viaţă; adevăratei înţelegeri însă îi fac accesibilă viaţa. Omul nu se retrage din simplă curiozitate în „cercul ştiinţei spirituale", pentru a dobândi aici tot felul de informaţii „interesante" despre lumi de dincolo, ci el îşi antrenează gândirea, simţirea şi voinţa în „legile veşnice ale existenţei" pentru a ieşi afară în viaţa şi cu o privire clară, luminoasă să înţeleagă această viaţă. Învăţăturile ştiinţei spirituale constituie un drum ocolit spre o gândire, judecată şi simţire *pline de viaţă*. Mişcarea spiritual-ştiinţifică va intra pe adevăratul său făgaş abia atunci când acest lucru va fi înţeles pe deplin. Acţiunea justă izvorăşte dintr-o gândire justă; şi acţiunea incorectă izvorăşte dintr-o gândire greşită sau dintr-o lipsă de gândire. Cine vrea într-adevăr să creadă că în domeniul social se poate face ceva bun, trebuie să admită că depinde de *capacităţile omeneşti* ca acest bine să fie făcut. A te trudi cu perseverenţă şi răbdare cu ideile ştiinţei spirituale înseamnă sporirea capacităţilor de acţiune socială. Aici nu este vorba numai de gândurile pe care cineva le asimilează prin ştiinţa spiritului, ci şi de ceea ce *face un om din gândirea sa prin ştiinţa spiritului*.

Sigur, trebuie admis că înlăuntrul cercului dedicat ştiinţei spiritului încă nu pot fi observate prea multe lucruri în ceea ce priveşte munca în această direcţie. Şi la fel de puţin poate fi negat faptul că, tocmai din acest motiv, cei aflaţi departe de ştiinţa spiritului au încă toate motivele să pună la îndoială afirmaţiile de mai sus. Însă nu trebuie trecut cu vederea nici faptul că mişcarea spiritual-ştiinţifică, aşa cum se înfăţişează ea în prezent, se află abia la începutul acţiunii sale. Progresul ei ulterior va consta în implicarea sa în toate domeniile practice ale vieţii. Atunci, de exemplu, referitor la „problema socială", în locul teoriilor care permit „să se lucreze cu ele foarte confortabil la birou", va apărea acel fel de teorii care să capaciteze înţelegerea spre a judeca *viaţa* în mod imparţial şi să dea voinţei direcţia spre acţiuni din care să izvorască mântuire şi binecuvântare pentru semeni. Poate mulţi vor spune că tocmai cazul lui Kolb ar face de prisos referirea la ştiinţa spirituală. Ar fi numai necesar ca cei ce se pregătesc pentru o meserie să nu înveţe doar principiile ei în camerele de studiu, ci ei să se apropie de viaţă şi pe lângă instruirea teoretică să primească şi una practică. Pentru că imediat ce Kolb însuşi a văzut cum este viaţa, i-a fost de asemenea suficient ceea ce învăţase pentru a-şi schimba opiniile. – *Nu*, acest lucru nu este suficient, întrucât deficienţa este situată mai adânc. Când cineva vede că printr-o pregătire incompletă este în stare să construiască doar poduri care se prăbuşesc, îşi dă seama că nu a dobândit nicidecum capacitatea de a construi poduri care să nu se dărâme. Pentru a reuşi acest lucru, va trebui ca mai înainte să-şi însuşească o pregătire cu adevărat rodnică. Cu siguranţă, oricât de insuficientă este teoria cuiva asupra legilor fundamentale ale vieţii, el nu trebuie decât să observe condiţiile sociale şi în faţa cuiva care nu munceşte nu se va mai întreba: „de ce nu munceşte derbedeul?" El va putea atunci înţelege din înseşi condiţiile existente de ce un asemenea om nu munceşte. Însă odată cu aceasta a învăţat el deja şi cum anume e necesar să fie formate condiţiile pentru prosperitatea oamenilor? În mod cert, toţi oamenii bine intenţionaţi care şi-au pus pe masă planurile lor de îmbunătăţire a destinului omenirii, nu au judecat asemenea consilierului Kolb, *înaintea* plecării acestuia în America. Desigur, ei ar fi avut cu toţii convingerea chiar şi înainte de o astfel de expediţie că o situaţie care merge prost nu poate fi îndepărtată cu fraza: „de ce nu munceşte derbedeul?".Cu toate acestea, sunt oare toate propunerile lor de reformă socială rodnice? Nu, acestea nu pot fi astfel, din moment ce se contrazic atât de des unele cu altele. Şi de aceea avem dreptul să spunem că nici chiar planul pozitiv de reformă al consilierului Kolb, după schimbarea punctului său de vedere, nu poate avea prea mare efect. Tocmai aceasta este greşeala timpului nostru în această privinţă: faptul că oricine se consideră capabil să înţeleagă viaţa, chiar dacă nu s-a preocupat de loc de legile fundamentale ale vieţii şi nu şi-a educat mai întâi gândirea pentru a percepe adevăratele forţe ale vieţii. Şi ştiinţa spirituală este şcolire în direcţia unui mod de judecare sănătoasă a vieţii, întrucât ea merge până la temeliile vieţii. Nu e de nici un folos să vedem că circumstanţele sociale îl aduc pe om în anumite situaţii de viaţă nefavorabile în care el decade: trebuie să învăţăm să cunoaştem *forţele* prin care sunt formate condiţii favorabile. Şi acest lucru nu îl pot face experţii noştri în economie politică din acelaşi motiv din care cineva care nu ştie tabla înmulţirii nu poate face înmulţiri. Oricât de multe şiruri de numere ar fi puse în faţa unui astfel de om, faptul că le priveşte nu îl ajută cu nimic. La fel stau lucrurile dacă punem în faţa realităţii un om a cărui gândire nu înţelege nimic din forţele aflate la temelia vieţii sociale: el poate să descrie oricât de temeinic ceea ce vede; felul cum se împletesc forţele sociale întru bunăstarea sau nenorocirea oamenilor el nu îl poate observa de loc.

În timpul nostru este nevoie de o concepţie de viaţă care să conducă la adevăratele izvoare ale vieţii. Ştiinţa spirituală poate să fie o astfel de concepţie de viaţă. Dacă toţi cei ce vor să-şi formeze o opinie despre „necesităţile sociale" ar vrea să treacă mai întâi prin preceptele ştiinţei spirituale, atunci am progresa. Obiecţia potrivit căreia astăzi cei ce se dedică ştiinţei spirituale doar „vorbesc", fără să „acţioneze",

poate fi considerată la fel de puţin validă ca şi cea care spune că de vreme ce opiniile spiritual-ştiinţifice nu au fost încă testate, acestea s-ar putea dovedi a fi o teorie la fel de nedefinită şi fără perspectivă ca teoria economică a d-lui Kolb. Prima obiecţie e lipsită de sens, pentru că este evident că un om nu poate „acţiona" atâta vreme cât căile de acţiune îi sunt blocate. Un cunoscător al sufletului poate foarte bine să ştie ce ar trebui să facă un tată pentru educaţia copilului său; dar el nu poate să „acţioneze" dacă respectivul tată nu îl solicită ca educator. În această privinţă trebuie aşteptat cu răbdare până când „vorbirea" celor care se străduiesc în ştiinţa spirituală ii va convinge pe cei care deţin puterea de „acţiune'. Şi acest lucru se va întâmpla. Nici cealaltă obiecţie nu este mai puţin inconsecventă. Şi ea poate fi de fapt ridicată numai de către cei care nu cunosc esenţa adevărurilor spiritual-ştiinţifice. Cel ce le cunoaşte ştie că ele nu se pot deloc trata ca în acea situaţie în care un lucru poate fi „testat". Legile mântuirii oamenilor sunt aşezate la fel de cert în temeliile sufletului omenesc aşa cum şi tabla înmulţirii este pusă acolo. Trebuie numai să cobori suficient de adânc în aceste temelii ale sufletului omenesc. Cu siguranţă, se poate *ilustra* ceea ce este înscris în acest fel în suflet, aşa cum se poate ilustra că doi ori doi fac patru, dacă aşezăm patru boabe în două grupe alăturate. Însă cine ar vrea să afirme faptul că adevărul propoziţiei „doi ori doi fac patru" trebuie „testat" mai întâi cu ajutorul boabelor? Lucrurile stau în realitate astfel: cel ce se îndoieşte de adevărul spiritual ştiinţific încă nu a *recunoscut* acest adevăr, aşa cum numai un om care încă nu a recunoscut că „doi ori doi fac patru" s-ar putea îndoi de aceasta. Atât de mult se deosebesc între ele aceste două lucruri ultimul fiind aşa de simplu, în vreme ce primul este aşa de complicat: cu toate acestea, într-o altă privinţă asemănarea dintre ele există. E drept însă că atâta vreme cât cineva nu pătrunde el însuşi în ştiinţa spirituală, nu o poate vedea. De aceea, pentru necunoscătorul ştiinţei spirituale nu poate fi adusă nici o „dovadă" în sprijinul acestui fapt. Nu se poate spune decât: mai întâi familiarizaţi-vă cu ştiinţa spirituală şi apoi toate acestea vă vor deveni clare.

Menirea importantă pe care o are ştiinţa spirituală în timpul nostru se va arăta atunci când ea va fi devenit o plămădeală pentru întreaga viaţă. Atâta vreme cât acest drum în viaţă nu poate fi bătut în sensul deplin al cuvântului, cei cu convingeri spiritual-ştiinţifice se află abia la începutul activităţii lor. Şi, de asemenea, atâta vreme cât vor trebui să audă reproşul că învăţătura lor ar fi una potrivnică vieţii. Da, ea este potrivnică aşa cum calea ferată era potrivnica unei vieţi capabile să vadă numai poştalionul ca reprezentând "viaţa adevărată". Ea este potrivnică vieţii în felul în care viitorul este potrivnic trecutului.

În cele ce urmează vom intra în câteva detalii ale raportului dintre „ştiinţa spiritului şi problema socială".

Două perspective îşi stau faţă în faţă în legătură cu „problema socială". Una vede cauzele binelui şi răului din viaţa socială mai mult în oameni, cealaltă în principal în condiţiile în care trăiesc oamenii. Reprezentanţii primei opinii vor dori să favorizeze progresul străduindu-se să sporească abilităţile spirituale şi fizice precum şi sentimentele morale ale oamenilor; cei ce înclină spre a doua concepţie, dimpotrivă, vor fi preocupaţi înainte de toate de ridicarea nivelului de viaţă, pentru că ei îşi spun că dacă oamenii pot avea cele necesare, atunci abilităţile şi sentimentele lor morale se vor înălţa de la sine la un nivel superior. Nu poate fi negat faptul că în prezent a doua perspectivă câştigă tot mai mult teren. În multe cercuri punerea accentului pe prima concepţie trece drept semn al unei gândiri retrograde. Se spune: cel ce trebuie să se lupte de dimineaţa devreme până seara târziu cu cele mai amare nevoi nu poate ajunge la o dezvoltare a forţelor sale spirituale şi morale. Daţi pâine unui astfel de om mai înainte de a-i vorbi de chestiuni spirituale.

Ultima afirmaţie se transformă uşor într-un reproş, mai ales împotriva unei străduinţi cum este cea spiritual ştiinţifică. Şi nu sunt dintre cei mai răi oameni ai timpului nostru aceia care ridică un asemenea reproş. Aceştia afirmă: „Teozoful autentic coboară cu mare neplăcere pe acest pământ din sferele devachanice şi kamice. El preferă să înveţe 10 cuvinte în sanscrită decât să afle ce e renta funciară". Acestea pot fi citite într-o carte interesantă apărută recent «Die kulturelle Lage Europas beim Wiedererwachen des modernen Okkultismus» („Situaţia culturală în Europa la renaşterea ocultismului modern") de G L Dankmar (Leipzig, Oswald Mutze, 1905).

Este uşor de înţeles cum se ajunge la ridicarea unui asemenea reproş. Se arată că adeseori în timpul nostru există familii cu câte opt membri care trăiesc înghesuiţi într-o singură odaie, cu aer şi lumină insuficiente, că aceste familii trebuie să-şi trimită la şcoală copiii într-o asemenea stare că aceştia se pot prăbuşi de foame şi slăbiciune. Atunci se spune: Nu trebuie oare ca cei ce sunt preocupaţi de progresul maselor să-şi îndrepte, înainte de toate, întregul efort pentru remedierea acestor condiţii? În loc să-şi îndrepte atenţia asupra învăţăturilor despre lumile superioare, nu ar trebui să se preocupe de întrebarea: cum să fie înlăturate aceste situaţii de mizerie socială? „Teozofia să coboare din izolarea sa glacială jos printre oameni, în mijlocul oamenilor de rând; să pună în fruntea programului său cu seriozitate şi cu adevărat revendicarea morală a fraternităţii universale şi să acţioneze în acest sens, fără să fie îngrijorată de consecinţe; să facă din cuvântul lui Christos despre iubirea aproapelui faptă socială şi ea va deveni şi va rămâne o avuţie aleasă şi nepieritoare pentru omenire". Aşa se spune mai departe în cartea mai sus menţionată.

Cei ce ridică o astfel de obiecţie împotriva ştiinţei spirituale sunt bine intenţionaţi. Da, trebuie admis că ei au dreptate în ceea ce priveşte pe mulţi dintre cei ce se preocupă cu învăţăturile ştiinţei spirituale. Fără îndoială, sunt printre ei persoane care vor să se îngrijească numai de propriile lor nevoi spirituale, care vor să ştie numai de lucruri ca „viaţa superioară", soarta sufletului după moarte etc. Şi cu siguranţă că nu este greşit atunci când se spune că în timpul prezent ar fi mai necesară o dezvoltare în sensul acţiunilor general folositoare, a iubirii aproapelui şi a bunăstării oamenilor, decât cultivarea într-o singurătate străină de lume a vreunor facultăţi superioare aţipite în suflet. Să vrei pe ultimele înainte de toate ar putea însemna un egoism rafinat, care pune propria bunăstare sufletească deasupra virtuţilor general omeneşti. Nu mai puţin poate fi auzită opinia potrivit căreia pentru o străduinţă spirituală, aşa cum este cea spiritual-ştiinţifică, pot nutri interes numai oamenii cărora le „merge bine", şi care, datorită acestui fapt, îşi pot dedica „timpul liber" unor astfel de lucruri. Cel ce trebuie însă ca de dimineaţa până seara să se chinuiască pentru un salariu de mizerie, nu se va putea hrăni cu fraze despre unitatea tuturor oamenilor, „viaţă superioară" şi alte asemenea lucruri.

Este adevărat că şi cei ce se străduiesc în ştiinţa spirituală păcătuiesc în diferite feluri în direcţia menţionată. Însă nu este mai puţin adevărat că viaţa spiritual-ştiinţifică bine înţeleasă trebuie să-i conducă pe oameni, ca indivizi particulari, spre virtuţile muncii din devotament şi a activităţii în folosul comun. În orice caz, ştiinţa spiritului nu va putea *împiedica* pe nimeni să fie un om la fel de bun aşa cum sunt şi alţii care nu ştiu sau nu vor să ştie nimic despre ştiinţa spiritului. Însă toate acestea nu ating deloc esenţialul în ceea ce priveşte „problema socială". Pentru a pătrunde până la acest esenţial este nevoie de mai mult decât vor să admită adversarii străduinţei spiritual-ştiinţifice. Fără multă vorbă, trebuie să li se recunoască acestor opozanţi că se poate obţine *mult* prin mijloacele propuse din unele direcţii în scopul îmbunătăţirii situaţiei sociale. Un partid vrea ceva, altul vrea altceva. Unele dintre asemenea revendicări de partid, se dovedesc repede – pentru cel care gândeşte limpede – a fi himere; altele însă conţin în mod cert cel mai bun miez.

Owen, care a trăit între 1771 şi 1858, cu siguranţă unul dintre cei mai nobili reformatori sociali, a subliniat mereu faptul că omul este determinat de mediul în care creşte şi caracterul său nu se formează prin el însuşi, ci prin condiţiile de viaţă în care acesta prosperă. Nu trebuie contestată câtuşi de puţin justeţea orbitoare a acestor propoziţii. Şi încă mai puţin să le tratăm cu o ridicare dispreţuitoare din umeri, ca fiind, mai mult sau mai puţin, ceva de la sine înţeles. Mult mai bine este să recunoaştem pe loc că multe se pot îmbunătăţi dacă omul se ghidează în viaţa publică după astfel de cunoştinţe. De aceea nici ştiinţa spiritului nu va împiedica pe nimeni să ia parte la astfel de acţiuni pentru progresul omenirii, care vor să conducă în sensul acestor cunoştinţe la o soartă mai bună a claselor oprimate şi nevoiaşe.

Numai că stiinta spirituală *trebuie* să meargă mai în adânc. Si anume, un progres *la nivel profund* nu poate fi determinat niciodată prin astfel

de mijloace. Cine nu admite acest lucru nu a înţeles deloc de unde se trag condiţiile de viaţă în care se află oamenii. În realitate oricât depinde viaţa oamenilor de aceste condiţii, acestea din urmă sunt ele însele cauzate de oameni. Sau cine a creat instituţiile prin care unul este sărac, iar celălalt este bogat? Alţi oameni, desigur. Faptul că aceşti „alţi oameni" au trăit de cele mai multe ori *înaintea* celor care prosperă sau nu prosperă în condiţiile respective, nu schimbă cu nimic situaţia. Suferinţele pe care *natura* însăşi le impune omului intră totuşi numai indirect în consideraţie în ceea ce priveşte starea de lucruri *socială*. *Aceste* suferinţe trebuie să fie micşorate, sau înlăturate în totalitate tocmai prin acţiunea omului. Şi dacă acest lucru ne se întâmplă, dacă ceea ce este necesar în această direcţie nu este făcut, atunci greşeala ţine în definitiv numai de instituţiile oamenilor. O cunoaştere temeinică a lucrurilor ne învaţă că tot răul despre care se poate spune pe drept că ţine de domeniul social, izvorăşte tot din faptele oamenilor. Desigur, în această situaţie nu omul particular ,ci întreaga omenire este „făuritorul propriei fericiri".

Pe cât de cert este *acest lucru*, la fel de adevărat este faptul că la o scară mai largă nici o parte considerabilă a omenirii, nici o castă sau clasă, nu cauzează în mod deliberat, cu rea intenţie, suferinţa unei alte părţi. Tot ceea ce se afirmă în această direcţie se bazează numai pe lipsa de înţelegere. Cu toate că şi acest lucru este de fapt un adevăr de la sine înţeles, el trebuie totuşi exprimat. Pentru că deşi astfel de lucruri sunt lesne de înţeles cu mintea, totuşi în viaţa practică oamenii nu se comportă în sensul lor. Orice exploatator al seamănului său ar fi bineînţeles bucuros dacă victimele exploatării sale *nu* ar trebui să sufere. S-ar ajunge departe dacă oamenii nu ar considera doar aceasta ca ceva de la sine înţeles, ci şi-ar şi adapta percepţiile şi sentimentele în acest sens.

Bine, dar ce să facem cu astfel de afirmaţii? Aşa vor replica fără îndoială unii „gânditori sociali".Trebuie cumva ca exploatatul să privească pe exploatator cu sentimente binevoitoare? Nu este de înţeles primul atunci când îl urăşte pe ultimul şi de la această ură ajunge la poziţia partidului său? Ar fi cu siguranţă o reţetă proastă – aşa se va obiecta în continuare – dacă cel asuprit ar fi îndemnat spre iubire umană faţă de asupritorul său, cumva în sensul maximei marelui Buddha: „Ura nu va fi învinsă prin ură, ci numai prin iubire".

Cu toate acestea, numai cunoaşterea care porneşte din acest punct conduce, în timpul prezent, la o „gândire socială" veritabilă. Şi chiar aici este locul unde îşi face apariţia atitudinea spiritual-ştiinţifică. Pentru că ea nu poate rămâne la suprafaţa înţelegerii lucrurilor, ci trebuie să pătrundă în adânc. De aceea ea nu se poate opri să arate numai că prin aceste sau acele condiţii se creează mizerie, ci trebuie să înainteze până la singura cunoaştere care este roditoare: cum au fost create aceste condiţii şi cum se creează ele continuu în prezent. Şi în faţa acestor probleme profunde cele mai multe teorii sociale se dovedesc a fi doar nişte „teorii cenuşii", dacă nu chiar vorbe goale.

Câtă vreme se va rămâne cu gândirea la suprafaţa lucrurilor, se va atribui o putere cu totul falsă condiţiilor, de fapt exteriorului. Întrucât aceste condiţii sunt numai *expresia* unei *vieţi lăuntrice*. Şi aşa cum corpul omenesc este înţeles numai de cel ce ştie că acesta este expresia sufletului, la fel şi instituţiile exterioare din viaţă pot fi judecate corect numai de cel ce şi-a clarificat faptul că acestea nu sunt nimic altceva decât creaţia sufletelor omeneşti, care îşi încorporează în acestea propriile lor sentimente, convingeri şi gânduri. Condiţiile în care omul trăieşte au fost create de semenii săi; şi omul nu-şi va crea niciodată condiţii mai bune, dacă nu va porni de la alte gânduri, convingeri şi sentimente decât au avut acei creatori.

Să considerăm aceste lucruri mai concret. Din afară va apărea lesne ca asupritor cel ce are o casă îmbelşugată, călătoreşte la clasa întâi etc. Şi va apărea ca asuprit cel ce poartă o haină ponosită şi care trebuie să călătorească la clasa a patra. Dar nu e nevoie să fii vreun individ fără milă şi nici vreun reacţionar sau altele asemenea ca să înţelegi totuşi cu o gandire limpede următorul lucru. Nimeni nu este asuprit şi exploatat prin faptul că eu port o haină sau alta, ci numai datorită faptului că eu îl remunerez prea puţin pe muncitorul care îmi face haina. Muncitorul sărac, care îşi achiziţionează cu bani mai puţini haina sa modestă este faţă de semenii săi, *în această privinţă*, exact în aceeaşi situaţie cu cel bogat care îşi comandă o haină mai bună. Fie că sunt sărac, fie că sunt bogat: eu exploatez dacă obţin lucruri care nu sunt plătite suficient. La drept vorbind, astăzi orice om care se uită măcar o singură dată la sine însuşi nu poate numi pe un altul asupritor. Dacă va face acest lucru în mod riguros, atunci va descoperi curând pe „asupritor" şi în sine însuşi. Munca pe care tu trebuie să o furnizezi celor avuţi, este furnizată contra unei plăţi proaste *numai* acestora? Nu, cel ce se află lângă tine şi care se plânge împreună cu tine de asuprire, îşi procură munca mâinilor tale în exact aceleaşi condiţii ca şi cel prosper, împotriva căruia vă ridicaţi amândoi. Dacă ne clarificăm odată acest lucru vom găsi apoi alte puncte de reper pentru „gândirea socială", decât cele uzuale.

Printr-o astfel de orientare a gândirii va deveni limpede că noţiunile „bogat" şi „exploatator" trebuie separate complet. Dacă astăzi un om este sărac sau bogat, aceasta depinde de abilităţile sale personale sau de cele ale predecesorilor săi sau de cu totul alte lucruri. Faptul că unul este exploatatorul forţei de muncă a altuia, nu are nimic de a face cu aceste lucruri. Cel puţin nu în mod direct. Însă are foarte mult de a face cu altceva. Şi anume cu faptul că instituţiile noastre sau condiţiile din jurul nostru sunt construite pe baza *interesul personal individual*. Trebuie gândit cu deplină claritate asupra acestui lucru; altfel se va ajunge la o interpretare greşită a ceea ce a fost spus. Dacă astăzi vreau să achiziţionez o haină, atunci potrivit condiţiilor existente, pare cu totul firesc să o achiziţionez cât mai ieftin posibil. Aceasta înseamnă: eu mă am în vedere numai pe *mine* în această chestiune. Prin aceasta este indicat criteriul care ne guvernează întreaga viaţă. Desigur, este uşor ca aici să fie adusă o obiecţie. Se poate spune: nu este aceasta tocmai strădania partidelor şi a personalităţilor care gândesc asupra socialului ❙ să remedieze acest rău? Nu există efortul pentru ca „munca" să fie protejată? Nu revendică oare clasele muncitoare şi reprezentanţii lor creşteri ale salariilor şi limitări ale timpului de muncă? A fost spus deja mai sus că din punctul de vedere al prezentului nu va fi adusă nici cea mai mică obiecţie împotriva unor astfel de revendicări şi măsuri. Firește, prin aceasta nici nu se vorbeşte în favoarea vreuneia dintre revendicările de partid existente. În special din perspectiva despre care este vorba aici nu intră în consideraţie nici o luare de poziţie, nici „pro" nici „contra" . Aşa ceva stă de la început cu totul în afara modului de considerare spiritual-ştiinţific.

Se pot introduce oricât de multe îmbunătăţiri pentru protejarea oricărei clase de muncitori şi prin aceasta, fără îndoială, să se contribuie mult la ridicarea nivelului de trai al unui grup sau altul de oameni: prin aceasta *esenţa* exploatării nu va fi atenuată. Pentru că aceasta ţine de faptul că un om obţine produsul muncii unui alt om pe criteriul *interesului personal*. Fie că am mult, fie că am puţin: dacă eu mă folosesc de ceea ce am pentru satisfacerea interesului meu personal, atunci *trebuie* ca celălalt sa fie exploatat. Dacă protejez munca celuilalt păstrând însă acest criteriu, atunci numai aparent se realizează ceva. Dacă eu plătesc mai mult pentru munca celuilalt, atunci şi el va trebui la rândul său să plătească mai mult pentru munca mea, căci altfel prin îmbunătăţirea situaţiei unuia va fi cauzată înrăutăţirea situaţiei celuilalt.

Pentru lămurire să aducem un alt exemplu. Dacă eu cumpăr o fabrică, pentru ca prin aceasta să câştig maxim posibil pentru mine, atunci voi avea în vedere să capăt forţa de muncă cât de ieftin posibil, etc. Tot ceea ce se va petrece va sta sub criteriul interesului personal individual. ❙ Dacă, dimpotrivă, cumpăr fabrica după criteriul de avea grijă cât mai bine posibil de două sute de oameni, atunci toate măsurile mele vor primi un alt colorit. ❙ Practic *astăzi* al doilea caz nu se va putea deosebi foarte mult de primul. Aceasta ţine numai de faptul că altruistul *solitar* nu poate prea mult într-o comunitate care în rest este construită pe interesul personal. Cu totul altfel ar sta lucrurile, dacă munca altruistă ar fi una *universală*.

Un gânditor „practic" va replica în mod firesc că numai printr-o „atitudine bună" nimănui nu-i va fi posibil să îşi ajute muncitorii cu condiţii salariale mai bune. Pentru că totuşi nu prin bunăvoinţă creşte cineva venitul obţinut din mărfurile sale, lucru fără de care nu va putea crea

condiţii mai bune pentru muncitorii săi. Şi tocmai despre aceasta e vorba: să se înţeleagă că această obiecţie este o eroare totală. Toate interesele şi de aici toate condiţiile de viaţă se schimbă dacă atunci când achiziţionează un lucru un om nu se mai are în vedere pe *sine*, ci pe *ceilalţi*. Spre ce trebuie să privească cineva care nu poate servi decât propria sa bunăstare? Nimic altceva decât să câştige cât mai mult posibil. *Cum* trebuie să muncească ceilalţi, ca să îi satisfacă nevoile *sale*, este un lucru pe care el nu-l poate lua în considerare. El trebuie prin urmare să-şi desfăşoare forţele sale în *lupta* pentru existenţă. Dacă înfiinţez o întreprindere care trebuie să-mi aducă *mie* un câştig cât mai mare posibil, atunci nu mă va interesa în ce fel este pusă în mişcare forţa de muncă care lucrează pentru mine. Dacă însă nu mă iau pe mine în considerare, ci privesc numai din perspectiva: cum îi slujeşte munca mea pe ceilalţi? atunci totul se schimbă. Nimic nu mă mai împinge atunci să întreprind ceva care poate fi defavorabil altuia. Atunci nu îmi mai pun forţele mele în serviciul propriu, ci în serviciul celorlalţi. Iar aceasta are drept urmare o cu totul altă desfăşurare a forţelor şi capacităţilor oamenilor. Despre cum se schimbă în mod *practic* condiţiile de viaţă prin aceasta, vom vorbi în finalul articolului.

Robert Owen poate fi desemnat, într-un anumit sens, un geniu al eficacităţii sociale practice. El avea două însuşiri care justifică întru totul această desemnare: o privire prevăzătoare în ceea ce priveşte instituţiile de utilitate socială şi o nobilă iubire pentru oameni. E suficient numai să observăm ce a realizat el prin aceste două însuşiri ale sale, ca să putem aprecia în mod just întreaga lor semificaţie. El a creat în New Lanark aşezăminte industriale prototip, în care le-a dat de lucru muncitorilor într-o asemenea manieră, încât aceştia nu numai că duceau o existenţă omenească demnă în ceea ce priveşte condiţiile materiale, ci trăiau şi în condiţii morale satisfăcătoare. Persoanele care au fost reunite acolo erau în parte dedate alcoolului. Printre aceştia el a pus şi elemente mai bune, care acţionau prin exemplul propriu asupra primilor. Şi astfel au luat naştere cele mai bune rezultate ce se puteau imagina. Ceea ce a reuşit acolo Owen face imposibilă aşezarea lui pe aceeaşi treaptă cu alţi „reformatori ai lumii" mai mult sau mai puţin fantastici, aşa-numiţi utopici. El s-a menţinut tocmai în cadrul instituţiilor realizabile practic, în care deasemenea orice om care refuză să se lase pradă visării poate presupune că ar reuşi, la început pe o anume arie restrânsă, să scoată mizeria socială din viaţa oamenilor. De asemenea, nu înseamnă să fim nepractici dacă nutrim încrederea că o arie aşa de mică acţionează ca model şi, pornind de la ea, treptat, ar putea fi stimulată o dezvoltare sănătoasă a destinului omului în direcţia socială.

Owen însuşi a gândit probabil în acest fel. De aceea s-a încumetat să mai facă un un pas înainte pe calea pe care intrase. În 1824 a început să construiască în regiunea Indiana din nordul Americii un fel de mic stat model. A obţinut un teren rural pe care voia să întemeieze o comunitate de oameni bazată pe libertate şi egalitate. Toate amenajările au fost astfel făcute încât exploatarea şi asuprirea să fie o imposibile. Cine îşi asuma o astfel de misiune trebuia să aducă cu sine cele mai frumoase virtuţi: dorinţa de a-i face fericiţi pe semenii săi şi încrederea în bunătatea naturii omeneşti. El trebuia să creadă că plăcerea de a munci se va dezvolta de la sine în natura umană, odată ce belşugul acestei munci apare asigurat prin instituţiile corespunzătoare.

Această credinţă era aşa de puternic prezentă în Owen, că numai nişte experienţe cu adevărat rele l-ar fi făcut să se clatine.

Şi aceste experienţe rele şi-au făcut cu adevărat apariţia. După îndelungate şi nobile strădanii, Owen a ajuns la recunoaşterea faptului că „înfăptuirea unor astfel de colonii va fi mereu forţată să eşueze dacă nu s-au schimbat mai întâi moravurile la nivel general; şi ar fi mai important să se acţioneze asupra omenirii pe calea teoretică, decât pe cea a practicii". Acest reformator social a fost împins către o asemenea opinie prin faptul că s-au găsit mulţi fără chef de lucru şi care au vrut să se debaraseze de muncă, punând-o în cârca semenilor lor; ceea ce a condus la neînţelegeri, la lupte şi, în final, la falimentul coloniei.

Experienţa lui Owen poate fi instructivă pentru toţi cei ce vor să înveţe cu adevărat. Ea poate constitui o punte de trecere de la toate instituţiile artificial create şi artificial inventate în vedera bună-stării omenirii, la o muncă socială rodnică care să ţină seama de realitatea adevărată.

Graţie experienţei sale Owen a putut fi vindecat complet de credinţa că toată mizeria omenirii este cauzată doar de „instituţiile proaste" în care trăiesc oamenii şi că bunătatea naturii umane ar ieşi la iveală de la sine dacă aceste instituţii ar fi îmbunătăţite. El a fost nevoit să se convingă că instituţiile bune rămân în picioare numai dacă oameni care iau parte la ele sunt prin natura lor launtrică înclinaţi să le menţină, dacă ei le susţin cu căldură.

Cineva s-ar putea gândi în primul rând la faptul că ar fi fost necesar ca oamenii pentru care erau avute în vedere astfel de instituţii, să fie pregătiţi teoretic pentru aceasta. Poate prin a li se clarifica ceea ce este just şi măsurile corespunzătoare acestui scop. Nu este deloc greu pentru cineva lipsit de prejudecăţi să subînţeleagă aşa ceva din mărturisirile lui Owen. Şi cu toate acestea la un rezultat cu adevărat practic putem ajunge numai dacă pătrundem mai adânc în această chestiune. De la simpla credinţă în bunătatea naturii umane, care l-a indus în eroare pe Owen, trebuie să se avanseze la o veritabilă *cunoaştere a omului*. Oricâtă clarificare şi-ar putea vreodata însuşi oamenii asupra faptului că anumite instituţii sunt adecvate scopului şi pot fi o binecuvântare pentru omenire – orice astfel de claritate nu va putea să ducă *pe termen lung* la scopul dorit. Pentru că omul nu va putea dobândi impulsul lăuntric pentru muncă printr-o astfel de pricepere clară, atunci când în el, din partea cealaltă, se impun pornirile întemeiate pe egoism. Acest egoism este, înainte de toate, parte din natura omului. Şi în consecinţă el este activ în simţirea omului atunci când acesta trebuie să trăiască şi să muncească în societate împreună cu alţii. Aceasta conduce cu o anumită necesitate ca în practică cei mai mulţi să considere ca fiind cea mai bună o astfel de organizare socială prin care fiecare individ îşi poate satisface cel mai bine nevoile sale. Astfel că sub influenţa simţirii egoiste problema socială se configurează, în mod natural, în forma: ce instituţii sociale trebuie create astfel încât fiecare om să poată avea *pentru sine* rezultatul muncii sale? Şi mai ales în perioada noastră de gândire materialistă puţini sunt cei care iau în considerare altă ipoteză. Deseori poate fi auzit ca un adevăr de la sine înţeles faptul că o ordine socială ce se vrea întemeiată pe bunăvoinţă şi compasiunea faţă de oameni ar fi o absurditate. Se socoteşte mai degrabă ca întreaga comunitate umană poate prospera cel mai bine atunci când fiecare individ poate, deasemenea, sa-şi bage în buzunar venitul „deplin" sau maxim posibil al muncii sale.

Exact opusul ne învaţă acum ocultismul, care este întemeiat pe o cunoaştere mai profundă a omului şi a universului. El arată tocmai faptul că întreaga mizerie omenească este urmare a egoismului şi că într-o comunitate omenească trebuie să apară cu necesitate, în orice moment, mizeria, sărăcia şi lipsurile, dacă acea comunitate se bazează în vreun fel pe egoism. Pentru a înţelege acest lucru e nevoie, ce-i drept, de cunoştinţe mai profunde decât cele care planează ici şi colo sub stindardul ştiinţei sociale. Această „ştiinţă socială" are în vedere numai partea exterioară a vieţii oamenilor, nu însă şi forţele existente în adânc. Ba chiar este foarte greu pentru majoritatea oamenilor de astăzi să trezească în ei măcar o presimţire despre faptul că ar putea fi vorba despre astfel de forţe adânc cuibărite. Ei îl consideră un visător nepractic pe acela care, într-un fel sau altul, vine la ei cu astfel de lucruri. Acum însă nu poate fi făcută nici aici vreo încercare de a dezvolta o teorie socială clădită pe forţe care zac în adânc. Pentru aceasta ar fi necesară o lucrare foarte vastă. Un singur lucru poate fi realizat: să se indice adevăratele legi ale conlucrării dintre oameni şi să se arate ce consideraţii sociale raţionale reies de aici pentru cunoscătorul acestor legi. La o înţelegere deplină a acestor lucruri poate ajunge numai cel ce dobândeşte o concepţie despre lume întemeiată pe ocultism. Şi toată această revistă lucrează pentru transmiterea unei astfel de concepţii despre lume. Nimeni nu o poate aştepta de la un singur articol despre „problema socială" .Tot ce-şi poate lua ca sarcină acest articol este să pună în lumină, din punct de vedere ocult, aceasta problemă. Vor exista totuşi persoane care vor recunoaşte în simţirea lor justeţea celor expuse foarte pe scurt aici şi

care nu pot fi înfăţişate în toate detaliile.

Acum, legea socială majoră indicată de ocultism este următoarea: *„Bună-starea unei colectivităţi de oameni care lucrează împreună este cu atât mai mare, cu cât este mai mică revendicarea de către individ, pentru sine, a veniturilor din realizările sale, cu alte cuvinte, cu cât mai mult individul cedează aceste venituri colegilor săi de muncă şi cu cât mai mult propriile sale nevoi sunt satisfăcute nu din realizările sale, ci din realizările altora*". Toate instituţiile dintr-o colectivitate de oameni, care sunt în contradicţie cu această lege, după mai multă vreme generează obligatoriu mizerie şi lipsuri într-o parte sau alta a colectivităţii. Această lege majoră este valabilă în viaţa socială cu aceeaşi exclusivitate şi necesitate cu care o lege a naturii este valabilă în privinţa unei arii precise de consecinţe naturale. Nu trebuie însă socotit că ar fi suficient dacă această lege ar fi acceptată drept una general morală sau ar fi transpusă în convingerea că fiecare individ trebuie să muncească în slujba semenilor săi. Nu, în realitate legea trăieşte numai aşa cum e posibil să trăiască ea atunci când o colectivitate de oameni reuşeşte să creeze astfel de instituţii ca niciodată cineva să nu poată acapara pentru sine însuşi fructele propriei sale munci, ci dimpotrivă acestea, pe cât posibil în totalitate, să fie în beneficiul colectivităţii. El însuşi, la rândul său, trebuie să fie susţinut prin munca semenilor săi. Ceea ce este important aici este ca munca pentru semeni şi obţinerea unui anumit venit să fie două lucruri cu totul separate unul de altul.

Pe cei ce îşi închipuie că sunt „oameni practici" un astfel de „idealism îngrozitor" nu va putea decât să îi facă să zâmbească – despre acest ocultistul lucru nu îşi face nici o iluzie. Şi totuşi legea de mai sus este mai practică decât oricare altă lege care a fost concepută sau introdusă în realitate vreodată de vreun „om practic". Oricine examinează cu adevărat viaţa, poate descoperi că orice comunitate omenească care există undeva în lume sau a existat vreodată are două feluri diferite de instituţii. O parte din instituţii corespunde acestei legi, cealaltă o contrazice. Aşa trebuie să se petreacă lucrurile pretutindeni, indiferent dacă oamenii vor acest lucru sau nu. Orice colectivitate s-ar descompune imediat dacă munca indivizilor nu s-ar mai îndrepta spre întregul său. Dar de asemenea, egoismul oamenilor s-a pus dintotdeauna de-a curmezişul acestui întreg. El a căutat să dobândească pentru individ cât mai mult posibil din munca sa. Şi numai ceea ce a luat naştere în acest fel din egoism a avut dintotdeauna ca efect lipsuri, sărăcie şi mizerie. Aceasta desigur, nu înseamnă nimic altceva decât că întotdeauna se va dovedi nepractică acea parte din instituţiile umane care este înfăptuită de „practicieni" în acest fel, care ia în considerare fie egoismul propriu fie cel al altcuiva.

Acum firește nu poate fi vorba numai ca cineva să recunoască o astfel de lege, ci este vorba şi de faptul că practica reală începe cu întrebarea: cum poate fi aceasta transpusă în realitate? Este limpede că aceasta lege nu spune nimic altceva decât: Bunăstarea oamenilor este cu atât mai mare cu cât mai mic este egoismul. Aşadar transpunerea în realitate trebuie făcută cu oameni care găsesc calea de ieşire din egoism. Dar acest lucru este practic cu totul imposibil, dacă măsura bunăstării şi nenorocirii individului se defineşte după munca sa. Omul care munceşte *pentru sine*, *trebuie* să cadă treptat pradă egoismului. Numai cel ce munceşte în întregime pentru ceilalţi, poate să devină treptat un muncitor lipsit de egoism.

Pentru aceasta este necesară însă o condiţie. Dacă un om munceşte pentru un altul, atunci el trebuie să găsească în acest altul motivul muncii sale; şi dacă cineva este să muncească pentru colectivitate, atunci el va trebui să perceapă şi să simtă însemnătatea, esenţa şi semnificaţia acestei colectivităţi. Aceasta o poate face numai atunci când colectivitatea este ceva mai mult, total diferit, decât de o sumă mai mult sau mai puţin determinată de oameni individuali. Ea trebuie să fie pătrunsă de un spirit real, la care ia parte fiecare individ. Ea trebuie să fie în aşa fel, încât fiecare să îşi spună: ea este autentică şi eu *vreau* ca ea să fie aşa. Colectivitatea trebuie să aibă o misiune spirituală; şi fiecare individ trebuie să vrea să contribuie la împlinirea acestei misiuni. Toate ideile progresiste nedefinite, abstracte despre care se vorbeşte în mod obişnuit nu pot înfăţişa o asemenea misiune. Dacă numai ele domină, atunci un individ va munci aici, sau un grup va munci acolo, fără ca în socoteala lor să se găsească această vedere de ansamblu la ce altceva este de folos munca lor, dincolo de ei şi de ai lor sau de câteva interese de care ei depind direct. Până jos în indivizi trebuie să fie viu acest spirit al colectivităţii.

Binele a înflorit dintotdeauna numai acolo unde într-un fel sau altul a fost împlinită o astfel de viaţă a spiritului colectiv. Cetăţeanul unui oraş grecesc din antichitate, chiar şi cel al unui oraş liber din Evul Mediu avea cel puţin ceva de genul unui sentiment obscur al unui astfel de spirit colectiv. Nu este un contra-argument faptul că, de exemplu, instituţiile corespunzătoare din Grecia Antică au fost posibile numai pentru că exista o armată de sclavi care executau munca pentru „cetăţenii liberi" şi care nu au fost împinşi spre aceasta de către spiritul colectiv, ci prin constrângerea exercitată de stăpânii lor. Din acest exemplu putem învăţa numai că viaţa omenirii este supusă evoluţiei. În prezent omenirea a ajuns pe o treaptă pe care este imposibilă o astfel de soluţie a problemei sociale precum a dominat în Grecia Antică. Chiar şi de către grecul cel mai nobil sclavia nu era considerată o nedreptate, ci o necesitate omenească. De aceea, de exemplu, marele Platon a putut construi un ideal despre stat în care spiritul colectiv se realiza prin faptul că majoritatea lucrătorilor erau siliţi să muncească de către cei puţini, care aveau înţelegerea lucrurilor. Sarcina prezentului este însă ca oamenii să ajungă într-o astfel de stare ca fiecare individ în parte, pornind din cel mai lăuntric impuls al său, să îndeplinească munca pentru colectivitate.

De aceea, nimeni nu trebuie să se gândească să caute o soluţie la problema socială care să fie valabilă pentru toate timpurile, ci pur şi simplu fiecare să gândească la felul în care trebuie să-şi modeleze gândirea şi acţiunea sa socială ţinând seama de necesităţile nemijlocite ale prezentului în care trăieşte. În prezent nici un individ nu poate deloc să conceapă teoretic sau să transpună în fapt ceva care ar putea să rezolve problema socială ca atare. Pentru aceasta el ar trebui să aibă puterea de a ţine cu forţa un număr de oameni în condiţiile create de el. Nu poate fi nici o îndoială asupra faptului că dacă Owen ar fi avut puterea sau voinţa de a-i constrânge pe toţi oamenii din colonia sa să facă munca ce le revenea, atunci lucrurile ar fi trebuit să meargă. Însă despre o asemenea constrângere nici nu poate fi vorba în prezent. Trebuie să fie prilejuită posibilitatea ca fiecare să facă din liberă voinţă lucrurile pentru care este competent conform cu măsura capacităţilor şi a forţelor sale. Dar exact din această cauză, nici în ruptul capului nu se poate proceda în sensul mărturisirii lui Owen, citată mai sus, ca asupra oamenilor să se exercite o influenţă „în sens teoretic", fiindu-le mijlocită o simplă privelişte asupra felului cum s-ar orândui cel mai bine condiţiile economice. O teorie economică seacă nu poate fi niciodată un impuls împotriva puterilor egoiste. Pentru câtăva vreme o astfel de teorie economică este capabilă să confere maselor un anumit avânt a cărui *aparenţă* este asemănătoare cu un idealism. Pe termen lung însă o astfel de teorie nu poate fi de folos nimănui. Cel care inoculează unei mase de oameni o astfel de teorie, fără să îi dea ceva cu adevărat spiritual, acela păcătuieşte împotriva sensului real al evoluţiei umane.

Singurul lucru care poate ajuta este un mod spiritual de a vedea lumea care, prin el însuşi, prin ceea ce el poate oferi, se instalează şi se simte acasă în gândurile, în sentimentele, în voinţa, pe scurt, în întreg sufletul oamenilor. Credinţa lui Owen în bunătatea naturii omeneşti este numai în parte corectă; pe de altă parte însă aceasta este una dintre cele mai rele iluzii. Ea este justă prin aceea că în fiecare om se află aţipită o „sine superioară", care poate fi trezită. Însă ea poate fi eliberată din aţipirea sa numai printr-o concepţie despre lume care are proprietăţile menţionate mai sus. Dacă, în acest caz, oamenii sunt aduşi în instituţiile concepute de Owen, atunci comunitatea va prospera în cel mai frumos sens. Dacă însă sunt reuniţi oameni care nu au o astfel de concepţie despre lume, atunci ceea ce este bun în aceste instituţii se va transforma inevitabil, după un timp mai scurt sau mai lung, în rău. La oamenii care nu au o concepţie despre lume îndreptată spre spirit, tocmai acele instituţii care promovează bunăstarea materială cauzează inevitabil şi o intensificare a egoismului şi, prin aceasta, generează treptat lipsuri, mizerie şi sărăcie. Este adevărat în cel mai propriu sens al cuvântului următorul fapt: doar omul individual poate fi ajutat procurându-i pâine; unei colectivităţi i se poate procura pâine numai ajutând-o să obţină o concepţie despre lume. Căci nu ar fi

chiar deloc de folos dacă am vrea să-i procurăm pâine *fiecărui* individ dintr-o colectivitate. În mod inevitabil, după un timp, lucrurile tot ar lua aşa o întorsătură că iarăşi mulţi nu vor avea pâine.

Cunoaşterea acestor principii îi deposedează, ce-i drept, de nişte iluzii pe anumiţi oameni cărora le-ar plăcea să se erijeze în binefăcători ai mulţimii. Pentru că ele fac ca munca pentru binele social să fie o treabă cu adevărat dificilă. Şi în plus o fac să fie una în care rezultatele, în anumite situaţii, se pot construi numai din reuşite parţiale mici de tot. Cea mai mare parte din ceea ce astăzi toate partidele pretind a fi leac în viaţa socială îşi pierde valoarea, se dovedeşte a fi amăgire şi vorbărie deşartă, fără cunoaşterea suficientă a vieţii umane. Nici un parlament, nici o democraţie, nici o agitaţie a maselor, nimic din toate acestea nu poate avea vreo însemnătate pentru privirea mai adâncă, dacă ele încalcă legea enunţată mai sus. Şi orice lucru de acest fel, poate acţiona favorabil, atunci când se comportă în spiritul acestei legi. Este o iluzie gravă să crezi că vreun delegat al unui popor în vreun parlament poate contribui cu ceva la bunăstarea omenirii, dacă activitatea sa nu este rânduită în spiritul legii sociale majore.

Oriunde intră în acţiune această lege, oriunde cineva lucrează în spiritul ei, în măsura în care îi este posibil în locul în care este plasat în comunitatea umană: acolo este obţinut binele, chiar şi atunci când în cazuri particulare el este de o cât de mică întindere. Şi numai din acţiuni individuale, care izbutesc în acest fel, se constituie un progres social global salutar. Negreşit, se întâmplă de asemenea ca în cazuri particulare comunităţi mai mari de oameni să aibă o predispoziţie deosebită pentru acest lucru, cu ajutorul căreia să obţină dintr-o dată un rezultat mai mare în direcţia arătată. Şi, în momentul de faţă există deja anumite comunităţi de oameni în predispoziţiile cărora se pregăteşte aşa ceva. Ei vor face posibil ca omenirea, cu ajutorul lor, să înfăptuiască, ca un hei-rup, un salt în dezvoltarea socială. Ocultismului îi sunt cunoscute astfel de comunităţi umane; însă nu poate fi sarcina sa să vorbească public despre asemenea lucruri. Şi există de asemenea mijloace de a pregăti mase mai mari de oameni pentru un astfel de salt, care e foarte posibil să fie făcut într-un timp nu prea îndepărtat. Ceea ce poate face însă orice om, este ca în cadrul sferei sale de activitate să lucreze în sensul legii de mai sus. Nu există nici o poziţie a unui om în lume înlăuntrul căreia acest lucru nu se poate face: oricât de neînsemnată sau de influentă ar părea aceasta.

Lucrul cel mai important este, fără îndoială, ca fiecare să caute calea spre o concepţie despre lume care se îndreaptă spre o adevărată cunoaştere a spiritului. Orientarea spirituală antroposofică se poate dezvolta spre o astfel de concepţie pentru toţi oamenii, dacă ea se formează din ce în ce mai mult în felul în care corespunde conţinutului ei şi tendinţelor pe care le are. Prin ea omul poate să trăiască experienţa că nu întâmplător este născut într-un anumit loc şi într-un anumit timp, ci că prin legea spirituală a cauzelor, Karma, este pus cu necesitate în locul în care se găseşte. El poate vedea că destinul său bine întemeiat l-a adus în comunitatea de oameni înlăuntrul căreia se află. Şi despre capacităţile sale poate să devină conştient că nu din întâmplare îi sunt atribuite lui, ci că ele au un sens înăuntrul legii cauzelor.

Şi el poate pătrunde înţelesul acestor lucruri în aşa fel că această înţelegere nu rămâne un lucru raţional sec, ci ea îi umple treptat tot sufletul cu viaţă lăuntrică.

De aceea lui îi va încolţi sentimentul că împlineşte un sens mai înalt dacă lucrează în sensul locului său în lume şi în sensul capacităţilor sale. Din această înţelegere nu va rezulta vreun idealism fantomatic, ci un puternic impuls al tuturor forţelor sale, şi el va considera o acţiune într-o astfel de direcţie ca ceva tot atât de firesc precum, într-o altă privinţă, sunt mâncatul şi băutul. Şi mai departe, el va recunoaşte sensul comunităţii de oameni căreia îi aparţine. El va înţelege raporturile în care comunitatea sa de oameni se situează faţă de altele; şi astfel spiritele individuale ale acestor comunităţi se vor îmbina într-un tablou al întregului ţel spiritual al misiunii unitare a întregului neam omenesc. Şi de la neamul omenesc cunoaşterea sa va putea extinde până la sensul întregii existenţe a pământului. Numai cine nu se implică în modul de a privi lumea în direcţia care a fost schiţată, se poate îndoi de faptul că ea trebuie să lucreze aşa cum este arătat aici. În vremea de azi, desigur, la cei mai mulţi oameni există puţină înclinaţie de a se implica în aşa ceva. Dar este inevitabil ca modul de reprezentare spiritual-ştiinţific să traseze cercuri din ce în ce mai mari. Şi în măsura în care el face acest lucru oamenii vor face ceea ce este just pentru a produce progresul social. Nu se poate nutri îndoială asupra acestui lucru pe motivul că până acum nici un mod de a vedea lumea nu a dus la fericirea omenirii. Potrivit legilor de dezvoltare a omenirii, în nici un timp anterior nu a fost posibil să survină ceea ce de acum înainte devine treptat posibil: să fie transmisă tuturor oamenilor o concepţie despre lume cu perspectiva asupra rezultatelor practice pozitive indicate.

Concepţiile despre lume de până acum au fost accesibile numai unor grupuri de oameni. Însă ceea ce până acum s-a desfăşurat în bine în neamul omenesc vine totuşi de la concepţiile despre lume. La o bună-stare generală poate conduce numai o asemenea concepţie despre lume care poate cuprinde toate sufletele şi poate aprinde în ele viaţa lăuntrică. Modul de reprezentare spiritual ştiinţific va fi capabil de acest lucru pretutindeni unde acesta va corespunde cu adevărat predispoziţiilor sale. Firește, privirea nu trebuie îndreptată pur şi simplu asupra înfăţişării primite deja de acest mod de reprezentare; pentru ca să fie recunoscută corectitudinea celor spuse, este necesar să se înţeleagă că ştiinţa spiritului trebuie mai întâi să se dezvolte pentru a ajunge la înalta sa misiune culturală.

Din mai multe motive, ea nu-şi poate scoate la iveală deocamdată chipul pe care îl va arăta cândva. Unul dintre aceste motive este că în primul rând ea trebuie să prindă rădăcini undeva. De aceea ea trebuie să se adreseze unui anumit grup de oameni. Acesta nu poate fi, în mod natural, altul decât cel care prin specificitatea dezvoltării sale poartă dorul după o nouă dezlegare a enigmei lumii şi care prin pregătirea persoanelor reunite în el poate oferi unei astfel de dezlegări înţelegere şi participare. Firește, ştiinţa spiritului trebuie să îmbrace deocamdată comunicările ei într-un astfel de limbaj care este adaptat grupului de oameni caracterizat. Pe măsură ce condiţiile vor fi produse în continuare, ştiinţa spiritului va găsi de asemenea formele de exprimare pentru a vorbi şi altor grupuri de oameni. Numai cineva care vrea neapărat să aibă dogme gata încremenite poate crede că forma din prezent a comunicărilor ştiinţei spirituale ar fi una durabilă sau absolut singura posibilă. Tocmai pentru că nu poate fi vorba ca ştiinţa spiritului să rămână simplă teorie sau ceva care să satisfacă numai setea de cunoaştere, este necesar ca ea să lucreze încet în acest fel. Dintre scopurile ei face parte tocmai practica progresului omenirii, care a fost caracterizată. Ea poate însă determina acest progres al omenirii numai dacă creează condiţiile reale pentru aceasta. Şi aceste condiţii nu pot fi produse altfel decât dacă este cucerit om după om. Lumea merge înainte numai dacă oamenii vor. Însă pentru ca ei să vrea aceasta, este necesară pentru fiecare munca sufletească lăuntrică. Iar aceasta poate fi făcută numai pas cu pas. Dacă lucrurile nu ar sta aşa, atunci şi ştiinţa spirituală ar prezenta himere în domeniul social şi nu ar face nici o muncă practică. Mai multe detalii vor fi prezentate în curând.

[continuarea anunţată aici nu a apărut]